

Kispanasz

VISSZHANG - LXVII. évfolyam, 18. szám, 2023. május 5.

In memoriam Márványi Judit

Judit 1968 szeptemberében került a Szépirodalmi Könyvkiadóba, én 1974 augusztusában. Sokáig nem nagyon tudtunk egymásról: ők Fábíán Katival a Nagykörútra néző szobában dolgoztak, én az udvari fronton, a kiadó másik végében, a galambszaros körfolyosóra nyíló szobában kaptam helyet. Aztán – talán a Kőszeg Ferin keresztül – valahogy közelebb kerültünk. Judit egyre többször kért meg, hogy lektoráljam vagy kontrollszerkesszem az általa hozott, felfedezésre váró szerzők műveit: Géher István, Nádasdy Ádám, Ferencz Győző versesköteteit, Polcz Alaine Asszony *a fronton* című könyvét.

Első közös munkánk a kiadón kívül 1984–85-ben készült: Judit és Kőszeg Feri állította össze a Gondolat Kiadó felkérésére az *Osvát Ernő a kortársak között* című dokumentumgyűjteményt, és engem bíztak meg, hogy készítsek hozzá jegyzeteket. Elképesztően gazdag anyag gyűlt össze; Osvátról sem azelőtt, sem azóta nem született ilyen sokszínű, izgalmas kötet. De a jegyzetek összeállítása is komoly feladat volt: első kalandtúrám a filológia világában. A kötet az olvasók és a kritikusok körében is nagy sikert aratott; csak az *Élet és Irodalomban* volt egy kisebb pengeváltás Judit és egy irodalmár között – ne firtassuk, miért, és hogy kinek volt igaza.

Nem sokkal később – ezúttal csak ketten – újra összefogtunk, és egy csokorra valót gyűjtöttünk Füst Milán, Elek Artúr és Fülep Lajos egymáshoz írt leveleiből, amely a *Kortárs* hasábjain jelent meg. Az anyaggyűjtés, a levelek összepárosítása, a magyarázó jegyzetek elkészítése most már számomra is valódi filozsmunka volt. A főszerkesztő, Száraz György nagy örömmel fogadta és jelentette meg a kéziratot, és nem sokkal később meg is hívott szerkesztőnek a *Kortárshoz*. (Mire odakerültem, Száraz már beteg volt, hamarosan új főszerkesztő jött a helyére, engem pedig a próbaidő leteltével ki is hajítottak.)

A legnagyobb – és sajnos utolsó – közös munkát 1990-ben vállaltuk. A Gyurgyák János – Bácskai István vezetése alatt álló Századvég Kiadó a Gondolat Kiadóval és a Nyilvánosság Klubbal közösen akkoriban indította el a két háború közötti publicistákat bemutató sorozatot, az *Ars Scribendit*, amelyben többek közt K. Havas Géza, Gáspár Zoltán, Kovács Imre, Fejtő Ferenc, Zsolt Béla, Molnár Ferenc és Kádár Erzsébet írásait bemutató kötetek kaptak helyet. A szerkesztőbizottság – Gyurgyák János, Kenedi János és Murányi Gábor – ebbe a sorba tervezte Szép Ernő kötetben meg nem jelent publicisztikai írásainak közreadását, és a gyűjtemény összeállításával Juditot bízták meg, aki az *Emberszag* újbóli fölfedezése és 1985-ös kiadása óta Réz Pál mellett Szép Ernő értő és avatott szerkesztőjének számított könyves berkekben. Judit engem is maga mellé vett. A közös munkát jól jellemzi az utószó egy mondata: „A kötet összeállítói bíznak abban, hogy az olvasó olyan örömet leli e könyv írásaiban, mint amilyen az övék volt a keresgélés, olvasás, válogatás közben.” Igen: erre az öröme emlékszem, ahogy egy éven keresztül a jeges széllel, aztán a kéziratár ablakán betűző nappal dacolva, naponta jártunk föl a Várba, keresgeltünk a Széchényi Könyvtár folyóirat- és kéziratárában, később Judit Labanc utcai lakásán, a kályha tövében egymás kezéből kapkodtuk ki az újabb és újabb „leleteket”. (Közben a kéziratárban rábukkantunk két gyönyörű, kötetben, újságban addig soha nem közölt novellára is, a *Borzadály* és *Az én apám ilyen ember volt* című írásra. Elküldtük Csuhai Istvánnak, a *Jelenkor* akkori főszerkesztőjének, aki Tandori egyik Szép Ernőt idéző írásával kiegészítve, boldogan közölte a lap 1992/4. számában.)

A válogatás, sajtó alá rendezés alapvetően egyszemélyes, intim munka. Ha mégis többen vállalkoznak rá, abból rendszerint veszekedés, széthúzás, sértődés lesz, hogy mi kerüljön a kötetbe, mi maradjon ki, hogyan őrizzük meg vagy változtassuk a szerző szóhasználatát, ortográfiáját. Judittal soha nem zördültünk

össze. Valami nehezen megfogalmazható cinkos összetartás alakult ki köztünk, hogy részesei lehettünk Szép Ernő világának, gondolatban végigkísérhettük a Margit-sziget fái alatt, a színházak ragyogó és a színház környéki nyomor világában, a háború, majd az azt követő felemás rendszerváltás éveiben. Láthattuk Szép Ernőt, a sikeres drámaíró, a *Színházi Élet* vagy *Az Est* lapok felkapott tárcaíróját, aztán fokozatos kiszorulását a keresztény úri világból, egészen addig, amíg már csak így mutatkozott be: „Szép Ernő voltam.”

A kazalnyi írás szinte magától rendeződött kötetté. Judit soha nem irányított, soha nem akart valami előre elhatározott, mesterséges rendet teremteni, még kevésbé a saját elképzelését ráerőltetni a kötetre. A gyűjtemény mégis letagadhatatlanul tükrözte Szép Ernő világát és – talán ez nem hangzik nagyképűen – a kettőnk kézjegyét. „Mert jó pár nagyszerű írás van ebben a könyvben” – írta a *Beszélő*-ben megjelent kritikájában Kálmán C. György. „De hát mitől olyan (na jó, kimondom:) zseniálisak ezek? Tessék szíves félretenni a »csilingolás«, ábrándos, könnyes, puha szépernőség-sztereotípiákat. Ha már, akkor inkább: fergeteges humor, pengeéles ironia, szociális érzékenység, a legapróbb gesztusok pontos elemzése, belátás, de soha nem kapituláció.”

Talán csak azért izgultunk, mert a sorozat többi darabjához képest a miénk hosszabb lett, ráadásul bevettük a háború után született írásokat is. Egyedül a kötet címe okozott fejfájást. Több ötlettel is próbálkoztunk, míg egyszer csak előbukkant az egyik tárca, a *Kispanasz a gyufa felől*, és szinte egyszerre mondtuk ki, hogy legyen ez a főcím: *Kispanasz*.

A kötettel kapcsolatos megbeszélések egyikéről őrzök egy máig elgondolkoztató, mulatságos történetet. Valamikor nyár közepén ültünk össze a Századvég akkori „fellegvárában”, a Csalogány utca 6–10. egyik bérelt lakásában. A megbeszélésen Gyurgyák, Bácskai és Kenedi fogadott. Gyorsan hangot találtunk. Csöndben, csillogó szemmel, mint a szent tekercseket tanulmányozó tudósok, megilletődötten ültük körül az asztalt, dolgoztunk, tervezgettünk. Hirtelen kivágódott az ajtó, és frissen, sportosan, bár az edzéstől kissé csapzottan, hátán az elmaradhatatlan sportszatyorral, berontott Orbán Viktor.

– Sziasztok! – harsant jellegzetes hangja. – Mit műveltek ebben a sötét szobában ilyen ragyogó nyári napon?

Egy pillanatra megfagyott a levegő. Nekem a húsz-harminc éves ismeretségünk alatt soha nem jutott eszembe, hogy tegezzem Juditot. Gyurgyák is, mintha rajtakapták volna, zavartan kezdte magyarázni, hogy mit csinálunk, mi ez a sorozat, miért fontos Szép Ernő publicisztikája, de Orbán leintette:

– Éhes vagyok; mindjárt kilyukad a gyomrom. Gyere, János, menjünk Cicához. Ti csak dolgozzatok tovább – és ellentmondást nem tűrő lendülettel, Gyurgyákot maga előtt terelgetve elindultak a – mára legendává vált – sarki Róma Bárba.

Mire a kötet 1992-ben megjelent, már egyikünk se dolgozott a Szépirodalmiban: Judit nyugdíjba ment, engem kirúgtak. Így aztán elmaradtak a napi találkozások, egyre messzebb kerültünk. De azt a csöndes, teremő együttműködést, ami a vele töltött időket jellemezte, soha többé nem éreztem.